

οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφαγόμεν παρὰ τινος, ἀλλ' ἐν τῷ κόπῳ καὶ μόχθῳ, νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι. . . καὶ γὰρ ὅτε ἤμεν πρὸς ὑμᾶς τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι, εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδ' ἐσθιέτω· ἀκούομεν γάρ τινος ἐν ὑμῖν περιπατοῦντος ἀτάκτως, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους. Τοῖς δὲ τοιούτοις παραγγέλλομεν καὶ παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσιν». Οἱ δὲ πολυάριθμοι ἐκεῖνοι τῆς λατρείας τύποι δὲν συνεπήγαγον μόνον τὴν ἀργίαν καὶ τὰ ποικίλα καὶ ὀλέθρια αὐτῆς ἐπακολουθήματα ἀλλὰ κατέπνιξαν προσέτι τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχικῆς τοῦ Ἰησοῦ διδασκαλίας. Ἡ θαυματουργὸς δύναμις ἢ ἀποδοθεῖσα εἰς πλεῖστα τῶν ἱερῶν ἀντικειμένων παρήγαγε τὴν δοξασίαν ὅτι ἀρκεῖ νὰ φέρῃ τις μεθ' ἑαυτοῦ ἢ παρ' ἑαυτῷ ἐν τῶν ἀντικειμένων ἐκείνων ἵνα ἀπαλλαγῇ παντὸς κινδύνου καὶ, τὸ δεινότερον, πάσης ἠθικῆς ὑποχρέωσης. Ἔτι ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 4 ἑκατονταετηρίδος ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος κατεδίκασε τὴν τοιαύτην ἔξιν λέγων· «αἱ γυναῖκες καὶ τὰ μικρὰ παιδιά ἀντὶ φυλακῆς μεγάλης εὐαγγέλια ἔξαρωσι τοῦ τραχήλου καὶ πανταχοῦ περιφέρουσιν, ὅπου περ ἂν ἀπίωσι». Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ ὡς πρὸς τὰς εἰκόνας τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς πίστεως· «ὡς ἐν ἅπασιν τοῖς τῶν ἐργαστηρίων προφυλαίσις εἰκόνας αὐτῶν βραχείας ἀναστήσαι, ἱστορεῖ ὁ Θεοδώρητος περὶ ἁγίου τινὸς ἀνδρός, φυλακὴν τινα σφίσις αὐτοῖς καὶ ἀσφάλειαν ἐνιεύθεν πορίζοντας». Καὶ ἡ θαυματουργὸς αὕτη δύναμις μετεβιβάσθη ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀντικειμένων εἰς ἕτερα ἠκιστα ἱερὰ δι' ὧν οἱ πολλοὶ οἰωνίζοντο καὶ φαρμακείαις καὶ κλυδωνισμοῖς καὶ ἐπφδαῖς ἐχρῶντο ἐν μέσῃ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα, ὡς ἐκτραγωδεῖ ὁ Χρυσόστομος. Τὸ δὲ χεῖριστον, καὶ οἱ ἱερεῖς μετεχειρίζοντο καὶ ὑπέτρεφον τὰ τοιαῦτα ἀτοπήματα, διὸ ἡ ἐν Λαοδικεῖα σύνοδος ἠναγκάσθη νὰ ὀρίσῃ ὅτι «οὐ δεῖ ἱερατικούς ἢ κληρικούς μάγους ἢ ἐπαιδοὺς εἶναι, ἢ μαθηματικούς ἢ ἀστρολόγους, ἢ ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια». Τελευταῖον, ἂν ὄχι πρὸ καιροῦ, τοῦλάχιστον εἰς τοὺς χρόνους καθ' οὓς περὶ τὴν παρούσαν ἱστορίαν εὐρισκόμεθα, αἱ προλήψεις αὗται ἐπὶ τοσοῦτον ἔξετραηλίσθησαν ὥστε ὁ χρονογράφος Θεοφάνης ἱστορεῖ ὅτι ἐν ἔτει 716, πολιορκουμένης τῆς Περγᾶμου ὑπὸ τῶν μωαμεθανῶν, οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης κατ' εἰσῆγησιν μάγου τινὸς ἀνέτεμον γυναῖκα ἐπίτεκα καὶ λαβόντες τὸ βρέφος καὶ ἐπὶ κακκάβου ἐψήσαντες εἰς τὴν τοιαύτην θεοβδέλυκτον θυσίαν· πάντες οἱ πολεμεῖν βουλόμενοι τὰ μανίκια τῆς δεξιᾶς χειρὸς αὐτῶν κατέβαψαν», ἐξ οὗ γνωστὸν ἤδη εἶναι ὅτι δὲν διεκωλύθη ἢ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἄλλωσις τῆς πόλεως. Τὴν πίστιν λοιπὸν διεδέχθη ἡ δεισιδαιμονία, ἡ δεινότερα δεισιδαιμονία· διὰ δὲ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἀργίας καὶ τῆς δεισιδαιμονίας ἐξελύοντο πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος, τόσῳ μᾶλλον ἔσφ ἢ ἐκπαίδευσις ἦτο κυρίως εἰς χεῖρας τῶν μοναχῶν, οὔτινες παρὰ τὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων ἀνέτρεφον τὴν νεολαίαν κατὰ τὰς ἡμαρτημένας ἐκείνας δοξασίας. Καί, ὡς νὰ μὴ ἤρουν πάντα ταῦτα τὰ δεινά, ἡ ἐκκλησία ἀπέκλειε τῆς κοινωνίας τῶν ὀρθοδόξων τοὺς αἰρετικούς, καὶ αὐτοὶ οἱ ἀστικοὶ νόμοι κατεβίβαζον αὐτοὺς εἰς τάξιν ὑποδεεστέραν τῆς τῶν ὀρθοδόξων τάξεως, ἐξ οὗ παρήγοντο νέαι ἀφορμαὶ ἠθικῶν διαιρέσεων καὶ διενέξεων, ὧν τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐλάβομεν ἤδη ἀφορμὴν νὰ ἱστορήσωμεν διὰ μακρῶν.

Ἐν τούτοις ἡ κοινωνία ἐκείνη δὲν εἶχε περιέλθει εἰς τοσαύτην ἔκλυσιν ὥστε οὐδεμία αὐτῆς μερὶς νὰ μὴ ἔχη τὴν συνείδησιν τοῦ κινδύνου τὸν ὁποῖον ἔτρεχε καὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ προνοήσῃ περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς. Πρὸ καιροῦ πολλοὶ ἐν τῷ ἀνατολικῷ κράτει εἶχεν ἰδίως ἐπιστήσει τὴν προσοχὴν εἰς τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα καὶ εἰς τὰ ἀτοπήματα τὰ ὁποῖα προέκυπτον ἐκ τῶν παρεισαχθαιῶν εἰς τινὰς θρησκευτικούς